

INICJATYWA TRÓJMORZA – OD KONCEPCJI DO RZECZYWISTOŚCI

**THE THREE SEAS INITIATIVE – FROM CONCEPT
TO REALITY**

Krzysztof Szczerski

Abstrakt: Inicjatywa Trójmorza, która obchodzi w tym roku dziesięciolecie swego istnienia, jest przykładem skutecznie przeprowadzonego pomysłu na nowy format współpracy regionalnej w Europie. Tekst stanowi analizę czynników, które przyczyniły się do powołania i rozwoju Inicjatywy, opisuje jej najważniejsze elementy oraz stawia pytania o jej przyszłość. Analiza jest dokonana ze szczególnym uwzględnieniem polskiej perspektywy spojrzenia na Inicjatywę Trójmorza i roli Prezydenta RP Andrzeja Dudy w jej działaniach.

Słowa kluczowe: Inicjatywa Trójmorza, współpraca regionalna, integracja europejska, relacje transatlantyckie, połączenia infrastrukturalne, Europa Środkowa

Abstract: The Three Seas Initiative, which celebrates its tenth anniversary this year, is an example of an effectively implemented idea for a new format of regional cooperation in Europe. The text is an analysis of the factors that contributed to the establishment and development of the Initiative, describes its most important elements and asks questions about its future. This analysis is made with particular emphasis on the Polish perspective on the Three Seas Initiative and the role of the President of the Republic of Poland Andrzej Duda in its activities.

Keywords: Three Seas Initiative, regional cooperation, European integration, transatlantic relations, infrastructure connectivity, Central Europe

Powstanie i rozwój Inicjatywy Trójmorza stanowi, w moim przekonaniu, znakomitą lekcję tego, w jaki sposób można tworzyć w stosunkach międzynarodowych rzeczywistość polityczną, jakie elementy są do tego niezbędne, jakie są czynniki sukcesu, ale również jakie wyzwania stoją przed tego typu przedsięwzięciami, by uczynić je trwałymi i efektywnymi.

Ta refleksja jest niezbędna właśnie dlatego, że mówimy w tym przypadku o „rzeczywistości”, a nie o „projekcie” czy „idei”, które mogą być intelektualnie ważne, ale bez realizacji pozostają wyłącznie w sferze dywagacji. Inicjatywa Trójmorza przełamała barierę teorii

i przeszła na grunt praktyki politycznej. Na przestrzeni lat to jeden z bardzo niewielu przykładów, gdy Polska była w stanie przeprowadzić samodzielny projekt w polityce międzynarodowej, wyrastający nie z zapotrzebowania zewnętrznego czy procesów szerszych, mających swe źródło poza nami (jak np. integracja europejska czy współpraca transatlantycka), ale z myślenia podmiotowego o własnym regionie.

Niniejszy tekst jest refleksją nad Inicjatywą Trójmorza z takiego właśnie ujęcia: retrospektywnego, a jednocześnie zakładającego wyciągnięcie wniosków na przyszłość. Skłania do tego moment pewnego symbolicznego zamknięcia etapu uruchamiania tej Inicjatywy – dziesięciolecie pierwszego szczytu Trójmorza w Dubrowniku w 2016 r. (poprzedzonego nieformalnym spotkaniem w Nowym Jorku podczas tygodnia wysokiego szczebla Zgromadzenia Ogólnego ONZ we wrześniu 2015 r.) z jednoczesnym zakończeniem piastowania urzędu Prezydenta RP przez Andrzeja Dudę, który nie tylko w Polsce uważany jest za jednego z głównych twórców i organizatorów tej Inicjatywy oraz osobę, która przez całą dekadę była *spiritus movens* jej funkcjonowania. Dziesiąty szczyt Inicjatywy Trójmorza miał miejsce w Warszawie 29 kwietnia 2025 r.

Ujmując rzecz bardzo hasłowo: pierwsza dekada Inicjatywy Trójmorza to historia politycznej sprawczości, podmiotowości i konsekwencji działania, także w przewycięzaniu rozmaitych przeszkód i słabości, co pozwoliło na stworzenie „platformy geoeconomicznej wspierającej zaufany ekosystem przyjaznej współpracy”¹.

Dotychczasowa historia Trójmorza to nie opowieść o zbiegu okoliczności, łaskawym losie, sukcesie, który zrodził się znikąd i przyszedł bez problemów. Wręcz odwrotnie, to lekcja tego, w jaki sposób można działać w polityce międzynarodowej tak, by zrealizować swoje cele, budując wokół nich przychylne środowisko polityczne, nawet pomimo pierwotnej niechęci, oraz włączając innych do tego działania. Na tym właśnie polega szczególny charakter Inicjatywy,

¹ Cyt. za: *Wspólna Deklaracja 10. szczytu Inicjatywy Trójmorza, Warszawa, 29 kwietnia 2025 r.*, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wspolna-deklaracja-10-szczytu-inicjatywy-trojmorza,100878> (dostęp: 10 maja 2025 r.).

będącej bez wątpienia jednym z najważniejszych elementów politycznego dziedzictwa prezydentury Andrzeja Dudy w relacjach zagranicznych, porównywalnym i jednocześnie komplementarnym z sukcesem szczytu NATO w Warszawie (2016 r.) i zbudowaniem silnych podstaw relacji polsko-amerykańskich w obszarze bezpieczeństwa militarnego i rozwoju gospodarczego.

Obecnie, gdy nawet pobieżnie przejrzy się Internet, można znaleźć bardzo wiele publikacji, raportów i analiz dotyczących Trójmorza. Powstały specjalistyczne ośrodki badawcze², w tym także na uniwersytetach i w Polskiej Akademii Nauk³, funkcjonują organizacje pozarządowe zajmujące się Trójmorzem i środowiska biznesowe skupiające się na inwestycjach oraz działalności gospodarczej na tym obszarze. Gdy bierzemy to za oczywistość, to jednak warto mieć w tyle głowy bardzo prostą refleksję, a mianowicie, że „przed rokiem 2015 Trójmorze nie istniało. Nie istniało jako pojęcie z zakresu polityki międzynarodowej i nie istniało jako funkcjonujący format współpracy regionalnej w naszej części Europy. Oczywiście były państwa Trójmorza, ale nigdy nie spotykały się w tej grupie i nie definiowały swoich celów poprzez odwoływanie się do wspólnej przestrzeni między Bałtykiem, Adriatykiem i Morzem Czarnym oraz współpracy na osi północ-południe”⁴. Nie istniało także samo słowo „Trójmorze”, o czym mogę zaświadczyć będąc jego współtwórcą (wraz z moim bratem Andrzejem), gdy zastanawiałem się, jak dobrze w polskim języku zakorzenić angielski tytuł „Three Seas Initiative”, który był użyty po raz pierwszy po szczycie w Dubrowniku.

To, co dziś postrzegamy jako po prostu zstaną rzeczywistość, fakt polityczny, instytucję (w rozumieniu socjologii polityki), tak naprawdę powstało na naszych oczach, jest współcześnie zakorzenionym fenomenem, który z jednej strony wykazuje dynamikę, ale z drugiej

² Na szczególną uwagę zasługują prace Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych oraz Instytutu Europy Środkowej w Lublinie.

³ Centrum Badawcze Inicjatywy Trójmorza funkcjonowało w ramach ISP PAN w latach 2022–2025.

⁴ K. Szczerski, *Europa Karpat w kontekście Inicjatywy Trójmorza – ścieżki ku nowej definicji Europy Środkowej*, w: J. Pomorski, B. Surmacz (red.), *Europa Karpat – budowanie marki. Od teorii do praktyki*, Wyd. IEŚ, Lublin 2023, s. 39.

wciąż jest na tyle nieutrwalone, że należy zastanowić się, jak zapewnić jego stabilność w dłuższej perspektywie czasu.

Niniejszy tekst nie jest kroniką Inicjatywy Trójmorza. Dzięki powstałym ośrodkom badawczym i ich publikacjom, także dostępnym w Internecie, każdy bez trudu może zapoznać się z kalendarium kolejnych wydarzeń, mapą państw wchodzących w skład Inicjatywy i z nią powiązanych różnymi kategoriami więzów czy też z dokumentami wypracowanymi w toku jej prac⁵. Tekst przedstawia Inicjatywę poprzez analizę jej czynników sprawczych od powstania, poprzez rozwój, aż do momentu pytań o jej przyszłość. Jest to zatem rodzaj komentarza do warstwy faktograficznej. Taka perspektywa jest niezbędna, by zrozumieć istotę rozwoju i znaczenie Inicjatywy Trójmorza.

Źródła

Willa Decjusza to urokliwe miejsce na obrzeżach Krakowa – zabytkowy renesansowy pałacyk, którego nazwa pochodzi od pierwszego właściciela majątku – Justa Ludwika Decjusza, żyjącego w XVI w. To właśnie tam we wrześniu 2015 r., a zatem miesiąc po objęciu urzędu, Prezydent Andrzej Duda spotkał się z ówczesną prezydent Chorwacji Kolindą Grabar-Kitarović. Wówczas po raz pierwszy oboje rozmawiali o środkowoeuropejskiej współpracy na osi Północ-Południe. Tę rozmowę należy uznać za początek Inicjatywy Trójmorza. Towarzyszyło jej symboliczne wydarzenie, które wiele mówi o źródłach tej współpracy. Po zakończeniu rozmów politycznych prezydenci odwiedzili Katedrę na Wawelu i wspólnie oddali hołd historycznym postaciom: królowi Władysławowi Warneńczykowi, Józefowi

⁵ Z publikacji zwartych szczególnie warto odnotowania są: R. Zenderowski, *Geopolityka Trójmorza. Przestrzeń – historia – dawne idee i współczesne koncepcje*, Wydawnictwo Collegium Inherethnicum, Warszawa 2021; J. Jakóbowski, K. Popławski, *W kierunku budowy bliższych powiązań. Trójmorze jako obszar gospodarczy*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2020; A. Orzelska-Strączek, P. Ukielski, *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, ISP PAN, Warszawa 2020; W. Roszkowski, *Orzeł, lew i krzyż. Historia i kultura krajów Trójmorza*, Biały Kruk, Kraków 2022/2023.

Piłsudskiemu i Prezydentowi Lechowi Kaczyńskiemu⁶. Te postacie wskazują na dziedzictwa, na których ufundowana była wspólnota myśli strategicznej obojga prezydentów zasiadających przy stole rozmów w Willi Decjusza. Z polskiej strony to myśl polityczna i koncepcje Międzymorza, z którymi wiążemy dzieło Józefa Piłsudskiego, a w wymiarze współczesnym myśl i czyn polityczny śp. Prezydenta Kaczyńskiego z jego głębokim przekonaniem, że podmiotowość, siła i status Polski są ściśle powiązane z pozycją naszego regionu: Europy Środkowej. Im silniejsze, bardziej samodzielne i gotowe do współpracy są państwa regionu, tym mocniejsza pozycja naszego kraju jako jego zwornika. Po tragicznej śmierci Prezydenta ta myśl stała się jednym z podstawowych elementów doktryny politycznej środowiska, z którego wywodził się Prezydent Andrzej Duda i którego realizacji podjął się po objęciu urzędu. Jej istotą było nie tylko poszukiwanie wspólnoty interesów w naszym regionie, lecz także budowa środkowoeuropejskiej solidarności. U progu prezydentury Andrzeja Dudy zorganizowano w Warszawie niezwykle ważną konferencję „Suwerenność, solidarność, bezpieczeństwo. Lech Kaczyński a Europa Środkowa i Wschodnia”, która zgromadziła liderów państw regionu współpracujących ze śp. Prezydentem Lechem Kaczyńskim (pojawili się na niej byli prezydenci Estonii, Litwy, Rumunii, Czech i Gruzji). Jak mówił Prezydent Duda: „Myślę, że musimy jego politykę rozumieć przez pryzmat słów, jakie wypowiedział św. Jan Paweł II: «solidarność to razem, nigdy jeden przeciw drugiemu». Taką właśnie wspólnotę pan prezydent Lech Kaczyński starał się budować w naszej części Europy. (...) To była w moim przekonaniu ogromnie ważna polityka, nie tylko dla naszych krajów, ale dla Europy, a w szczególności Unii Europejskiej. W tej polityce zawierały się najlepsze europejskie wartości. (...) To jest droga, z której absolutnie nie wolno schodzić (...). Kiedy patrzymy i rozmawiamy o tym, jakie były cele i idee Lecha Kaczyńskiego, to trzeba powiedzieć tak: czasy się zmieniły, ale one nie straciły na aktualności. Uwzględniając

⁶ Por.: *Spotkanie prezydenta Andrzeja Dudy z prezydent Chorwacji*, 8 września 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-krajowe/spotkanie-prezydenta-andrzeja-dudy-z-prezydent-chorwacji-,2268> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

to, co już się zdarzyło, mam przekonanie, że to jest jedyny słuszny kierunek polityki, jaki nam został – do realizacji w Europie Środkowo-Wschodniej. (...) Dziś większość Europy Środkowo-Wschodniej mówi (...) o tym, że trzeba budować wspólnotę od Bałtyku przez Adriatyk, po Morze Czarne, że trzeba budować wspólnotę energetyczną, także poprzez rozwój infrastruktury transportowej. (...) To jest rzeczywiście element, o którym mogę powiedzieć, że ta polityka pana prezydenta Lecha Kaczyńskiego trwa w naszej części Europy”⁷. Z takimi przekonaniem Prezydent Andrzej Duda jechał na pierwszy szczyt Trójmorza w 2016 r.

Jednocześnie ze strony chorwackiej symboliczne złożenie wieńca na grobie Władysława Warneńczyka miało wskazywać na chęć podkreślenia i utrwalenia usytuowania Chorwacji w Europie Środkowej jako historycznym środowisku jej przynależności w kontrze zarówno do definiowania jej jako jednego z krajów „postjugosłowiańskich”, jak i w drodze do przezwyciężenia bolesnej historii wojen bałkańskich z lat 90. Pamiętajmy bowiem, że Chorwacja, którą dzisiaj postrzegamy jako jeden z najbardziej lubianych kierunków wakacyjnego wypoczynku i jedno z najbardziej przyjaznych państw Europy, ma za sobą traumę wojny z lat 1991–1995, a do Unii Europejskiej przystąpiła dopiero w 2013 r., czyli zaledwie dwa lata przed spotkaniem prezydentów w Krakowie. Stąd w chorwackiej myśli strategicznej zrodziła się idea odwołania się do innych źródeł tożsamości niż obszar jugosłowiańsko-bałkański. To znaczy do sięgnięcia do środkowoeuropejskich korzeni. Ich personifikacją stał się w przypadku krakowskiego szczytu król Władysław Warneńczyk, który był jednocześnie władcą Polski i Węgier, ale jego pełnia tytułatura brzmiała: *Wladislaus, Dei gracia rex Polonie, Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rascie, Bulgarie, Sclavonie, nec non terrarum Cracovie, Sandomirie, Lancicie, Syradie, Cuyavie, Lythuanie princeps supremus, Pomernie, Russieque dominus et heres etc.*⁸. Od XII w. nastąpiła bowiem unia

⁷ A. Duda, wystąpienie na konferencji „Suwerenność, solidarność, bezpieczeństwo. Lech Kaczyński a Europa Środkowa i Wschodnia”, Warszawa 2015.

⁸ Władysław z Bożej Łaski król Polski, Węgier, Dalmacji, Chorwacji, Raszki, Bułgarii, Sławonii, ziemi krakowskiej, sandomierskiej, łęczyckiej, sieradzkiej, Kujaw, najwyższy książę Litwy, pan i dziedzic Pomorza i Rusi itd.

personalna Węgier i Chorwacji i każdorazowy władca obejmujący tron węgierski był także władcą chorwackim. Z tego powodu Władysław był naszym wspólnym „trójmorskim władcą”.

Szczegóły pierwszego spotkania, będącego zaczynem Inicjatywy Trójmorza, zostają opisane tak szeroko, by wskazać na ważny czynnik jej sukcesu, mogący umykać analitykom polityki, a mianowicie na głębokie korzenie historyczno-ideowe, które legły u jej podstaw. Są one po prostu pewnym rodzajem strategicznej tożsamości regionu, uświadomionej wspólnoty losu, wówczas podkreślonej wizytą przy grobowcach przywódców żyjących przecież na przestrzeni ponad pięciu wieków, a jednak symbolicznie dzielących te same cele i ambicje: tworzenia wspólnoty regionalnej, także w oporze przed zewnętrznymi siłami, chcącymi ją unicestwić. Ich świadomymi kontynuatorami mieli stać się prezydenci Polski i Chorwacji po 2015 r.

Jednocześnie należy pamiętać, że także w analizach zewnętrznych wobec naszego regionu było podkreślane jego znaczenie jako obszaru kluczowego dla tradycyjnie rozumianej gry o dominację w stosunkach międzynarodowych, z klasyczną, wielokrotnie cytowaną analizą Halforda J. Mackindera⁹.

I tak zapisać możemy pierwszy element budujący sukces Trójmorza: uświadomione przez liderów głębokie dziedzictwo strategiczne łączące kraje regionu, do którego chcą sięgać i które uznają za wartościowe. Można powiedzieć, że kraje tego regionu pomimo rozmaitych szczegółowych odmienności łączą pewna szczególna wspólnota losu, doświadczenie historyczne i wynikająca z niego wrażliwość, szczególnie w kwestii bezpieczeństwa, oraz pełne wyczulenie rozumienie uwarunkowań geopolitycznych. Narody tego regionu „myślą historią”, bo też historia niejednokrotnie je bardzo doświadczyła. Jednym z największych głosicieli prawdy o znaczeniu tego doświadczenia dla budowania prawdziwej europejskiej jedności był św. Jan Paweł II i to na wiele lat przed tym, zanim uwarunkowania polityczne stworzyły

⁹ Por: H.J. Mackinder, *Demokratyczne ideały a rzeczywistość*, Wyd. Zona Zero, Warszawa 2019 (wydanie oryginalne 1919).

na to szansę¹⁰. Myśl polityczna podkreślająca wagę Europy Środkowej dla polskiej polityki była trwałym elementem myślenia politycznego środowiska, z którego wywodzi się Prezydent Andrzej Duda. Jeszcze jako posłowie Prawa i Sprawiedliwości w kadencji parlamentarnej 2011–2015 podkreślaliśmy to wielokrotnie w debatach sejmowych. W marcu 2012 r. w debacie nad priorytetami polskiej polityki zagranicznej stawialiśmy tę sprawę, jasno mówiąc o celach potencjalnego przyszłego polskiego rządu: „Polska czerpie swą siłę z siły regionu Europy Środkowej i Europy Wschodniej i poprzez to wzmacnia potencjał całej Europy. Rząd Prawa i Sprawiedliwości będzie prowadził politykę nastawioną na budowę podmiotowości i wolności państw naszej regionalnej przestrzeni politycznej. Widzimy to jako obraz czterech kręgów koncentrycznych, których Polska może być zwornikiem: zachodnioeuropejskiego, bałtycko-nordyckiego, wschodniego i południowego z Bałkanami”¹¹. Rok wcześniej pozwoliłem sobie, nieco metaforycznie, zobrazować tę ideę poprzez figurę asa trefla: „Do pytania o polską rację stanu w Unii Europejskiej można również podejść od strony geopolityki – kwestii terytorialnego rozmieszczenia naszych potencjałów, pól oddziaływania i potencjalnych kierunków ekspansji. Dla tak rozumianej racji stanu wzorcem, według mnie, może stać się figura trefla, stąd moje przekonanie, że Polska w europejskiej talii kart powinna być asem trefl. Nie chodzi w tym przypadku o symbolikę samej karty, ale o rozmieszczenie polskich interesów na mapie Europy. Krąg zachodni to partnerzy z krajów Unii Europejskiej. Niekoniecznie wyłącznie największy i centralni – Polska powinna poszukiwać ich wśród różnorodnych krajów średnich i małych, włączając w to także kraje wyszehradzkie. Krąg północny to kraje skandynawskie i bałtyckie. Polska musi wejść aktywnie w region Morza Bałtyckiego i postrzegać go jako strategicznie ważny. Krąg wschodni to nasz obowiązek wspierania wolnych i demokratycznych państw w tym regionie – na Wschodzie powinniśmy trwale zagwarantować

¹⁰ Por.: P. Mazurkiewicz, *Oddychać dwoma płucami, Tożsamość Europy Środkowej*, w: tegoż, *Europa jako Kinder niespodzianka*, Wyd. OMP, Kraków 2017, s. 351–376; J. Sosnowska, *Hetman Chrystusa. Biografia św. Jana Pawła II*, t. I–IV, Biały Kruk, Kraków 2018–2020.

¹¹ K. Szczerski, Sprawozdanie stenograficzne z 11. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 29 marca 2012 r. (drugi dzień obrad), pkt. 9.

sobie przyjazne sąsiedztwo przynależące do łacińskiego kręgu cywilizacyjnego. **Do tego dołączona być winna ekspansja naszych interesów w kierunku Morza Czarnego i Adriatyku**¹². Te wypowiedzi przywołano nie ze względów autosenymentalnych, lecz po to, by podkreślić wagę drugiego istotnego czynnika powodzenia koncepcji Trójmorza. Jest nim przemyślany program polityczny. W dzisiejszych czasach, gdy wielu osobom wydaje się, że polityka sprowadza się do aktywności w mediach społecznościowych, gromadzenia polubień, wzbudzania kontrowersji generujących emocje czy popisów krótkosłownych (na tyle, na ile pozwala platforma komunikacji), Trójmorze jest dowodem na to, że to, co niejałowe, musi być przemyślane, przepracowane i przedyskutowane. Ta inicjatywa świadczy o żywotności tego, co w środowisku akademickim nazywa się (polską) myślą polityczną. Nieprzypadkowo dyskusje wokół koncepcji współpracy regionalnej, nienazwanej jeszcze wówczas Trójmorzem, w kontekście miejsca Polski w Unii Europejskiej toczyły się początkowo przede wszystkim w środowisku Kongresu Polska Wielki Projekt, skupiającego konserwatywne środowiska intelektualne, oraz w ramach konferencji Europa Karpat, która towarzyszyła Forum Ekonomicznemu, odbywającemu się wówczas w Krynicy z udziałem polityków, a także naukowców z krajów środkowoeuropejskich. Gdy zatem po zwycięstwie wyborczym i ukonstytuowaniu się zespołu przygotowującego początek działalności publicznej Prezydenta Andrzeja Dudy, jeszcze przed zaprzysiężeniem, odbywały się rozmowy o kierunkach polityki zagranicznej Prezydenta, kwestia współpracy w regionie Europy Środkowej była jednym z najważniejszych celów, tym bardziej że wszystko zostało już przemyślane i intelektualnie opracowane. Trójmorze nie powstało zatem jako zbieg okoliczności, przypadkowa inicjatywa, rezultat biegu wydarzeń. Od początku było świadomą realizacją myśli politycznej środowiska nowego Prezydenta Polski.

Jest wreszcie i trzeci element, oprócz tradycji i myśli politycznej, składający się na to, że u swych początków Trójmorze miało solidne podstawy rozwoju. Tym czynnikiem był praktyczny realizm polityczny stojący u jego podstaw. Inicjatywa nie sprowadzała się bowiem do

¹² K. Szczerski, *Polska w Europie: doktryna asa trefl*, „Reczy Wspólne” 2011, nr 3 (5).

dywagacji akademickich czy planów ideowych. Nie rozpoczęła się od szczytnych haseł i teoretycznych rozważań czy historycznych dyskusji, które są oczywiście istotne, ale nie tworzą z samej swej natury faktów politycznych. Od samego początku poszukiwano praktycznego klucza do realizacji jego założeń. Można do pewnego stopnia porównać to z „metodą Schumana” (a tak naprawdę bardziej Jeana Monneta, który był wśród „Ojców Europy” tym najbardziej twardo stąpającym po ziemi), która dała początek integracji europejskiej. Jej istotą było przekonanie, że powodzenie współpracy państw musi mieć podstawę w konkretnych dziedzinach gospodarki, łączących interesy poszczególnych krajów, co tym samym skłania je do zbiorowego działania i porzucenia wąskiej perspektywy wewnętrznej. W przypadku integracji europejskiej tym zacznem była współpraca w obszarze węgla i stali, dziedzin gospodarki wówczas o znaczeniu strategicznym. W przypadku Trójmorza są to strategiczne dziedziny współczesnej ekonomii: transport, energetyka i cyfryzacja. W tym miejscu warto wspomnieć, że na pierwszym nieformalnym spotkaniu państw przyszłej Inicjatywy w Nowym Jorku we wrześniu 2015 r. podstawą rozmowy, wprowadzającą w zagadnienie współpracy regionalnej, był raport przygotowany przez Atlantic Council i Central Europe Energy Partners zatytułowany „Completing Europe – From the North-South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union”¹³. To opracowanie eksperckie wskazywało na potencjał korytarza Północ-Południe we wspomnianych trzech obszarach, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii energetycznych, nie nazywając tego jeszcze Trójmorzem i nieco inaczej rozkładając akcenty. Ważne jest jednakże to, że od samego początku Inicjatywie oprócz myśli politycznej towarzyszyła świadomość jej potencjału biznesowego, a jednocześnie braków rozwojowych hamujących ten potencjał. Deficyty infrastrukturalne regionu środkowoeuropejskiego wynikały przede wszystkim z dominującego po okresie zimnej

¹³ Por.: *Completing Europe – From the North-South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union*, Atlantic Council, 21 listopada 2014 r., <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/completing-europe-from-the-north-south-corridor-to-energy-transportation-and-telecommunications-union> (dostęp: 1 marca 2025 r.).

wojny paradygmatu rozwojowego skupionego na osi Wschód-Zachód. Wiązało się to z potrzebami rynkowymi (gospodarki regionu potrzebowały pilnie podłączyć się do obiegu ekonomicznego Europy Zachodniej) i interesami zewnętrznymi (region był postrzegany jako łącznik dla zachodniego biznesu z mitycznym bogatym rynkiem rosyjskim/poradzieckim). Stąd też inwestycje we wspomnianych trzech obszarach, na co wskazywał cytowany raport, „przecinały” niejako Europę Środkową po liniach poprzecznych, co zamiast generować współpracę, wywoływało raczej efekt rywalizacji o ulokowanie tranzytu czy docelowych inwestycji. Dopiero odpowiednia koniunktura przywódcza spowodowała, że liderzy z państw regionu (Prezydenci Polski i Chorwacji) podjęli to wyzwanie wynikające z analiz ekonomicznych. Jednocześnie każdy z nich przedsięwziął w swoim państwie inwestycje uwiarygadniające ten polityczny kierunek, zmierzające do uniezależnienia regionu od dominacji osi Wschód-Zachód i interesów głównych graczy, czyli Niemiec i Rosji, symbolizowanych w dziedzinie energetyki przez projekt Nord Stream. Odpowiedzią na tę dominację było powstanie w Polsce terminala LNG w Świnoujściu (zainicjowanego jeszcze przez śp. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego) i podobny plan uruchomienia takiej instalacji na wyspie Krk w Chorwacji. Spięcie interkonektorami tych dwóch terminali pozostanie jednym z docelowych założeń Inicjatywy Trójomorza.

Znaczenie

Gdy zastanawiamy się nad tym, w jakich wymiarach Inicjatywa Trójomorza ma szczególne znaczenie i jak mierzyć jej wagę dla współczesnych stosunków międzynarodowych w Europie, to należy rozpocząć od kwestii definicyjnych i językowych. Język tworzy bowiem rzeczywistość. To, co nie jest nazwane, nie istnieje. Dlatego pierwsze ważne znaczenie Trójomorza to przededefiniowanie pojęcia Europy Środkowej w kontekście polityki europejskiej. W tekście zamieszczonym równoległe w czasopiśmie „Wszystko Co Najważniejsze” i „L’Opinion” Prezydent Andrzej Duda, nawiązując do Trójomorza, nazwał Europę

Środkową „wspólnotą aktywizmu, sukcesu i ambitnych aspiracji” i pisał, że „idea Europy Środkowej ciągle niesie w sobie dynamizm i pozytywną treść. Gdybym miał w skondensowany sposób zaprezentować współczesne oblicze Europy Środkowej, w tym Polski jako największego kraju tego regionu, to powiedziałbym: wspólnota sukcesu i jednocześnie wspólnota aspiracji. Europa Środkowa stanowi znakomity przykład, jak potężną, twórczą siłą jest wolność. Wolność, której siostrami są: swoboda gospodarcza, przedsiębiorczość, samorządność. Otwierają one przestrzeń do realizacji śmiałych ambicji i aspiracji. Razem z wolnością przychodzi rozwój. Trzy dekady, które minęły od upadku komunizmu, od przełomu w naszym regionie zainicjowanego przez polski ruch Solidarność – to opowieść o wielkim sukcesie gospodarczym, awansie społecznym i cywilizacyjnym, jaki rzadko kiedy dokonał się w dziejach świata w tak krótkim czasie. Polska i cała Europa Środkowa są fascynującym świadectwem możliwości, które daje wolność. Możemy (...) służyć inspiracją, jak pozytywne efekty przynoszą współpraca, tworzenie wspólnych inicjatyw i przedsięwzięć. To dzięki nim Europa Środkowa przestała być, jak w czasach dla nas niepomysłnych, peryferyjną przestrzenią między Zachodem i Wschodem, między imperialnymi potęgami – stała się natomiast strukturą połączoną wielorakimi więziami, świadomą swych interesów i mającą wpływ na bieg spraw europejskich”¹⁴. Te słowa znakomicie podsumowują pierwszy ważny wymiar funkcjonowania Trójmorza: zmianę paradygmatu myślenia o regionie środkowoeuropejskim z postrzegania peryferyjnego, zakorzenionego w niekorzystnej niedawnej przeszłości i nazywania go obszarem postkomunistycznym, krajami byłego bloku radzieckiego czy wreszcie „nowymi państwami członkowskimi Unii” nawet po 20 latach członkostwa (sic!), do nowego wzorca skojarzeniowego. Trójmorze jest pojęciem neutralnym, bez bagażu historycznego, a jednocześnie definiowanym przez takie pojęcia jak: wolność, solidarność, dynamika, rozwój, aspiracje, wspólnota¹⁵.

¹⁴ A. Duda, *Europa Środkowa – wspólnota aspiracji*, „Wszystko Co Najważniejsze” 2021, nr 26.

¹⁵ Por.: K. Szczerski, *Zadania polityki środkowoeuropejskiej*, w: W. Paruch (red.), *Europa Karpat. Rzecz o współpracy*, Wyd. Sejmowe, Warszawa 2017, s. 43–54.

Jednocześnie konsekwentnie Inicjatywa Trójmorza była budowana nie w kontrze do zasadniczego nurtu integracji europejskiej, ale w uzupełnieniu. Przejawia się to przede wszystkim w jednym z dwóch warunków koniecznych, by stać się państwem członkowskim Inicjatywy: po pierwsze, należy być krajem położonym na osi Północ-Południe w szeroko rozumianym obszarze środkowoeuropejskim pomiędzy Morzem Bałtyckim, Czarnym i Adriatyckim (Śródziemnym), a po drugie, trzeba być państwem członkowskim Unii Europejskiej. Ten drugi warunek czyni Inicjatywę Trójmorza formą pogłębionej współpracy wewnątrz Unii, a nie w kontrze do niej, nie tworzy też żadnego modelu alternatywnego, przekraczającego granice geograficzne obecnej integracji europejskiej. Inicjatywę Trójmorza można rozumieć zarówno w kategoriach realizacji europejskiej zasady pomocniczości (tworzenia oddolnych przestrzeni współpracy w ramach Unii), jak i założeń tzw. „zmiennej geometrii integracji” czy też „funkcjonalnego zróżnicowania integracji”, które zakładają, że część państw unijnych może podjąć decyzję o zacieśnieniu lub odmiennym natężeniu współpracy w określonych obszarach¹⁶.

W 2018 r. podczas wystąpienia skierowanego do korpusu dyplomatycznego akredytowanego w Warszawie, zebranego na tradycyjnym corocznym spotkaniu w Pałacu Prezydenckim u progu Nowego Roku, Prezydent Andrzej Duda stwierdził: „Musimy pokazać, że Unia Europejska jako projekt polityczny ma przyszłość. W tym duchu, działając na rzecz wspólnego interesu, rozpoczęliśmy w naszym regionie pogłębioną współpracę w ramach Inicjatywy Trójmorza. Zależy nam bowiem tak na jedności Unii Europejskiej, jak i na sile oraz podmiotowości Europy Środkowej. Te dwa parametry – zjednoczona, niepodzielna Unia, a w niej dynamicznie rozwijająca się Europa Środkowa są nieodzowne i współzależne. Zaburzenie efektywnego funkcjonowania jednego z nich z pewnością utrudni działanie drugiego. W tym kontekście kluczowe znaczenie ma spójna, gęsta sieć komunikacji transportowej na osi Północ-Południe. Drogi, koleje,

¹⁶ Por.: A. Zielińska-Głębocka, *Dynamika Unii Europejskiej w świetle teorii integracji*, „Studia Europejskie” 1999, nr 3, s. 11–32; J. Ruszkowski, *Źródła zróżnicowanej integracji europejskiej*, „Przegląd Europejski” 2024, nr 3, s. 7–24.

porty morskie i lotnicze, żegluga śródlądowa to składniki jednolitego rynku europejskiego. To realne narzędzia zbliżania społeczeństw, tworzenia miejsc pracy i poprawy możliwości działalności biznesowej. Równolegle konieczne jest wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego poprzez stworzenie wolnego rynku gazu w regionie środkowoeuropejskim, odpornego na szantaż energetyczny. I to jest sedno Inicjatywy Trójomorza”¹⁷. Wobec tych słów należy wspomnieć, że początkowo powstanie Trójomorza nie spotkało się z przychylnością elit brukselskich. Dochodziły do nas sygnały o niechęci, a czasami nawet otwartym podważaniu sensu Inicjatywy, pokazywanej jako projekt „rozbijający spójność europejską”, co stało w sprzeczności z przywoływanymi zasadami pomocniczości czy elastyczności integracji wewnątrz Unii Europejskiej i stanowiło realizację koncepcji „centralizacyjnej jedności”. Było to w znacznym stopniu motywowane generalną podejrzliwością co do projektów, które nie są inicjowane przez główne ośrodki decyzyjne w Unii, i obawą przed konkurencyjnością regionu. Dlatego podejmowaliśmy od samego początku działania przekonujące środowiska brukselskie co do prawdziwej intencji Trójomorza i z czasem opór ten udało się przełamać, choć do entuzjazmu było daleko¹⁸. Nasze działania okazały się na tyle skuteczne, iż od 2018 r. w szczytach Inicjatywy uczestniczą najwyżsi przedstawiciele Komisji Europejskiej, a w 2019 r. podczas szczytu Trójomorza w Słowenii ówczesny przewodniczący Komisji Europejskiej zadeklarował w jej imieniu pełne poparcie dla Inicjatywy¹⁹ i podkreślił, że „w latach 2004–2020 z funduszy strukturalnych w region Inicjatywy Trójomorza zainwestowaliśmy 60 miliardów euro. Plan Junckera wygenerował dodatkowe 42 miliardy euro dla

¹⁷ Cyt. za: *Wystąpienie Prezydenta RP na spotkaniu noworocznym z Korpusem Dyplomatycznym*, 11 stycznia 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-na-spotkaniu-noworocznym-z-korpusem-dyplomatycznym,3559> (dostęp: 1 marca 2025 r.).

¹⁸ Por.: T. Bielecki, *Trójomorze przekonuje do swych prounijnych intencji*, Deutsche Welle, 16 września 2018 r., <https://www.dw.com/pl/tr%C3%B3jmorze-przekonuje-do-swych-prounijnych-intencji/a-45501804> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

¹⁹ Juncker: *W pełni popieram Inicjatywę Trójomorza*, Forsal, 20 lutego 2019 r., <https://forsal.pl/swiat/unia-europejska/artykuly/7465361,juncker-w-pelni-popieram-inicjatywe-trojmorza.html> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

12 państw uczestniczących w Trójmorzu. Jestem przekonany, że zrobiliśmy i dalej będziemy robić wszystko, co tylko możemy, by wspierać lepszą spójność i lepszą siatkę połączeń w tym regionie również w kolejnych latach (...) a w propozycji Komisji w sprawie budżetu UE na lata 2021–2027 chcemy wyasygnować 42,3 miliardy euro (...) w tym regionie”²⁰.

To prowadzi do drugiego ważnego elementu znaczenia Trójmorza w wymiarze politycznym. Jest nim kontekst międzynarodowy, także wykraczający poza samo pole europejskie. Poprzez atrakcyjne i nowoczesne zdefiniowanie regionu środkowoeuropejskiego, wskazujące na jego potencjał dynamicznego rozwoju, skumulowaną liczbę ludności i wielkość rynku oraz skalę potrzebnych inwestycji, Inicjatywa stała się magnesem przyciągającym zainteresowanie zewnętrznych partnerów. Jest tak dlatego, że „[w] drugiej dekadzie XXI wieku daje się zauważyć szybko rosnące zainteresowanie tym regionem ze strony światowych potęg. Powodem było samo jego położenie pomiędzy Rosją a Europą Zachodnią, które w geopolitycznej grze Rosji, USA, Chin i Niemiec zaczyna odgrywać coraz istotniejszą rolę. Ponadto – co należy mieć na uwadze – ważnym czynnikiem jest szybki rozwój gospodarczy państw regionu, związane z tym rosnące zapotrzebowanie na surowce energetyczne oraz wzrastające ambicje polityczne poszczególnych krajów Inicjatywy Trójmorza”²¹. Ta dynamika przyciągania Inicjatywy realizuje się w praktyce w dwóch wymiarach: po pierwsze, kolejne kraje zabiegają o członkostwo w Trójmorzu (jak dotychczas do pierwotnego składu udało się dołączyć Grecji), po drugie, zwiększa się grono partnerów Inicjatywy z otoczenia europejskiego i z innych części świata.

W efekcie tej międzynarodowej grawitacji, jaką wokół regionu wytworzyła Inicjatywa Trójmorza, bilans jej pierwszego dziesięciolecia to: 13 państw członkowskich UE (Austria, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry i Grecja), cztery państwa stowarzyszone uczestniczące

²⁰ Cyt. za: *Inicjatywa Trójmorza „złapała wiatr w żagle”*, 6 czerwca 2019 r., <https://tvn24.pl/swiat/slowenia-szczyt-trojmorza-ra942556-ls2294613> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

²¹ R. Zenderowski, *op. cit.*, s. 7; H. Zhigao, *America's Return to Central and Eastern Europe and its Implications*, „China International Studies” maj/czerwiec 2020, nr 82, s. 109–122.

(Ukraina, Mołdawia, Czarnogóra i Albania – te dwa ostatnie przystąpiły w 2025 r.) oraz sześciu partnerów strategicznych Inicjatywy (Stany Zjednoczone, Japonia, Komisja Europejska, Niemcy, Hiszpania i Turcja – dwa ostatnie ponownie od szczytu w 2025 r.). W sumie daje to aż 23 interesariuszy Trójmorza z trzech kontynentów.

Szczegółowe omówienie otoczenia międzynarodowego Trójmorza wymagałoby osobnego opracowania, w niniejszym artykule ważne jest tylko, aby wspomnieć, że bez wątpienia przełomowym wydarzeniem w globalnym postrzeganiu Inicjatywy okazał się udział w jej drugim szczycie, zaledwie rok po jej formalnym ukonstytuowaniu się, w Warszawie w 2017 r. prezydenta USA Donalda Trumpa. Było to duże osiągnięcie dyplomacji Prezydenta Andrzeja Dudy na kierunku transatlantyckim, warto bowiem pamiętać, że to już druga tak istotna obecność amerykańskiego prezydenta w Polsce rok po roku (po szczycie NATO w 2016 r., w którym wziął udział Barack Obama) i to niezależnie od barw politycznych lokatora Białego Domu – zarówno prezydent wywodzący się z Demokratów, jak i lider republikański byli gośćmi Prezydenta Dudy w Warszawie podczas wydarzeń fundamentalnych dla partnerstwa transatlantyckiego. Obecność Donalda Trumpa w 2017 r. otworzyła drogę do światowego zainteresowania się Trójmorzem jako projektem politycznym o dużym potencjale, tym bardziej że Prezydent USA jasno zadeklarował w Warszawie, iż „USA stoi ramię w ramię z krajami Trójmorza”. Prezydent Trump w wystąpieniu podczas szczytu zapewnił o poparciu USA dla dążeń krajów Trójmorza do „większego dobrobytu i bezpieczeństwa” i podkreślił gotowość do współpracy w obszarach bezpieczeństwa energetycznego, wojskowego oraz polityki innowacyjnej. Powiedział również: „kiedy wasze kraje będą silne, wszystkie wolne kraje Europy są silniejsze, zaś Zachód staje się również silniejszy. Nasze i wasze kraje mogą przynieść więcej bezpieczeństwa, pokoju i dobrobytu wszystkim naszym ludziom”²². Od warszawskiego szczytu w 2017 r.

²² Cyt. za: *Szczyt Trójmorza z udziałem prezydenta USA*, 6 lipca 2017 r., <https://t.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/szczyt-trojmorza-z-udzialem-prezydenta-usa-plen,648> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

administracja amerykańska będzie obecna na wysokich szczeblach w każdym kolejnym spotkaniu liderów Inicjatywy.

Oprócz Stanów Zjednoczonych szczególnymi partnerami Trójmorza stały się także Niemcy, które przełamały początkową niechęć i zamiast torpedować jego rozwój, uznały, że warto z Inicjatywą współdziałać. Tę zmianę należy wiązać z polityczną decyzją Prezydenta Franka-Waltera Steinmeiera, co zakomunikował podczas dwóch wizyt w Warszawie (2017 i 2018 r.) po objęciu urzędu w marcu 2017 r., a także z nową polityką rządu niemieckiego, z trudem utworzonego po wyborach w 2017 r. (wiosna 2018 r.)²³. Od 2018 r. w części obrad szczytów Trójmorza regularnie uczestniczy na zasadzie partnera Prezydent RFN (początkowo MSZ) lub jego przedstawiciel. Warto także wspomnieć, że od 2024 r. partnerem strategicznym Trójmorza jest Japonia²⁴, Chiny natomiast pozostają obserwatorem niezwiązanym żadną więzią z Inicjatywą i koncentrują się na wypracowanym własnym formacie, znanym pierwotnie jako „Inicjatywa 16+1”, która przechodzi obecnie dynamiczne perturbacje.

Osobnym zagadnieniem pozostaje perspektywa relacji Inicjatywy Trójmorza ze wschodnimi sąsiadami. Przełomem w tym względzie było najpierw uznanie Ukrainy za partnera uczestniczącego, w 2023 r. Ukrainy i Mołdawii za partnerów stowarzyszonych Inicjatywy, a w 2024 r. osobisty udział prezydenta Ukrainy w obradach szczytu Inicjatywy w Wilnie²⁵ oraz w Warszawie (poprzez połączenie zdalne z Kijowa). Ta kwestia wzbudza ostatnio najwięcej uwagi oczywiście w związku z toczącą się wojną wywołaną rosyjską agresją na

²³ Szczegółowo o wieloznacznym podejściu Niemiec do Inicjatywy Trójmorza: M. Brzezińska, *Inicjatywa Trójmorza w niemieckiej percepcji polityki i strategii budowania wpływu*, „3 Seas Initiative Insight – Alert” 2020, nr 1, Warszawa, Collegium Interethnicum.

²⁴ J. Lachert, *Japonia będzie partnerem Trójmorza. Bezpieczeństwo przede wszystkim*, Wirtualny Nowy Przemysł, 11 kwietnia 2024 r., <https://www.wnp.pl/rynki/japonia-bedzie-partnerem-trojmorza-bezpieczenstwo-przede-wszystkim,823917.html> (dostęp: 2 marca 2025 r.). Więcej o perspektywach współpracy Trójmorza z Japonią: K. Rumiński, *Japonia wobec Trójmorza – perspektywy współpracy*, Raport Ośrodka Badań Azji Centrum Badań nad Bezpieczeństwem Akademii Sztuki Wojennej, Warszawa 2021.

²⁵ Por.: K. Popławski, *Do gry wchodzi Grecja, liczy na nią Ukraina. Inicjatywa Trójmorza to dla regionu wielka szansa*, Klub Jagielloński, 8 maja 2024 r., <https://klubjagiellonski.pl/2024/05/08/do-gry-wchodzi-grecja-liczy-na-nia-ukraina-inicjatywa-trojmorza-to-dla-regionu-wielka-szansa/> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

Ukrainę w 2022 r. Znalazła ona swój mocny polityczny wymiar szczególnie podczas ostatniego szczytu Inicjatywy w Warszawie. W swojej wypowiedzi otwierającej obrady Prezydent Andrzej Duda powiedział jasno: „Przyszło nam żyć w czasach i świecie pełnym napięć i niepokojów. Pięć państw Inicjatywy Trójmorza dzieli granicę z Ukrainą, która stała się ofiarą brutalnej agresji ze strony Rosji. W naszym najbliższym sąsiedztwie toczy się wciąż pełnoskalowa wojna wywołana przez brutalny i drapieżny reżim. Do historii przechodzi świat, jaki znamy, a na naszych oczach kształtuje się nowa architektura bezpieczeństwa, w której Trójmorze, oferujące współpracę na rzecz budowania stabilności w niestabilnym świecie, stanowi w istocie odpowiedź na te wyzwania. Nie jest więc zaskoczeniem, że coraz mocniej akcentujemy w ramach naszej Inicjatywy wymiar bezpieczeństwa, rozumiany jako także rozwój infrastruktury podwójnego znaczenia – polepszenia warunków mobilności wojskowej, cyberbezpieczeństwa, a także ochrony infrastruktury krytycznej”²⁶. We wspólnej deklaracji warszawskiego szczytu aż 6 ustępów poświęcono Ukrainie, deklarując wsparcie polityczne w kontekście agresji, ale także w wymiarze wsparcia integracji europejskiej tego kraju. Dla tych zapisów nie udało się jednak uzyskać konsensu wśród członków Inicjatywy (odrębne zdanie zgłosiły Węgry).

Zagadnienie relacji Trójmorza z Ukrainą, zwłaszcza po rosyjskiej agresji rozpoczętej w 2021 r., przekracza ramy tego opracowania i wymaga poświęcenia mu odrębnego miejsca. Ważne, by pamiętać, że współpraca z Ukrainą powinna być oparta o wzorce działania samej Inicjatywy i nie może zmieniać jej zasadniczego pragmatycznego i praktycznego charakteru współpracy regionalnej w obszarach specjalizacji: transporcie, energetyce i cyfryzacji, bez angażowania się bezpośrednio w kwestie militarne. Są to jednocześnie kwestie na tyle strategiczne, że niosą one za sobą ogromny potencjał na przyszłość także w kontekście powojennej odbudowy Ukrainy, tym bardziej że „ukraiński rząd od początku inwazji wyraża zainteresowanie

²⁶ Cyt. za: *Wystąpienie Prezydenta RP otwierające sesję plenarną 10. Szczytu Inicjatywy Trójmorza*, 29 kwietnia 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-otwierajace-sesje-plenarna-10-szczytu-inicjatywy-trojmorza,100913> (dostęp: 10 maja 2025 r.).

rozbudową połączeń północ-południe. Wyrazem synergii interesów Ukrainy i [Inicjatywy Trójomorza] było rozszerzenie sieci bazowej TEN-T (Transeuropejskiej Sieci Transportowej, której budowa ma zakończyć się do 2030 r.) o korytarz wiodący przez Przemysł i Lwów do wschodniej Rumunii i Mołdawii²⁷. Podobne praktyczne projekty, o dużym znaczeniu strategicznym, można realizować w dwóch pozostałych zakresach tematycznych Trójomorza.

Ostatni, trzeci ważny wymiar znaczenia Inicjatywy Trójomorza to wymiar praktyczny. Ten format charakteryzuje bowiem nie tyle skupienie się na samym rytmie współpracy dyplomatycznej zwieńczanej dorocznymi szczytami Inicjatywy, które odbywają się w poszczególnych krajach członkowskich, co raczej obudowanie jej funkcjonowania przez narzędzia współpracy gospodarczej, biznesowej, inwestycyjnej i projektowej zarówno na poziomie rządów, jak i samorządów terytorialnych. Od samego niemal początku Inicjatywy obradom politycznym towarzyszyły spotkania biznesowe²⁸, formalnie ukonstytuowane w Forum Biznesu Trójomorza w 2018 r. Od 2021 r. obraduje za to co roku Samorządowy Kongres Trójomorza w Lublinie²⁹.

Równocześnie należy wspomnieć o dwóch instrumentach inwestycyjnych, które zostały uruchomione przez powstanie Inicjatywy. Pierwszy z nich to Fundusz Inwestycyjny Inicjatywy Trójomorza, którego polskim udziałowcem jest Bank Gospodarstwa Krajowego³⁰. List intencyjny w sprawie utworzenia Funduszu podpisali przedstawiciele państwowych banków inwestycyjnych z krajów Inicjatywy w 2018 r., a formalnie został on zarejestrowany 29 maja 2019 r. Jak podaje Bank, „fundusz Trójomorza jest obecnie zaangażowany w 5 projektów inwestycyjnych obejmujących swoim zasięgiem 9 krajów regionu Europy Środkowo-Wschodniej, w sektorach transportu, energetyki i digitalizacji. Wielkość funduszu to 928 mln EUR”³¹.

²⁷ *ibidem*.

²⁸ Podczas Szczytu w Warszawie organizatorami pierwszego forum biznesowego był PISM wraz z Atlantic Council.

²⁹ Szczegóły na temat Forum można znaleźć na stronie internetowej: <https://congress.lubelskie.pl/> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

³⁰ Szczegóły na temat Funduszu można znaleźć na stronie internetowej: <https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze/fundusze/fundusz-trojmorza/> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

³¹ *ibidem*.

Fundusz jest pokłosiem dyskusji, jakie toczono już od pierwszych spotkań Inicjatywy na temat jej gospodarczego instrumentu inwestycyjnego. Początkowo analizowano pomysł utworzenia odrębnego banku inwestycyjnego, ale ostatecznie zdecydowano się na model funduszu, którego operacyjny kształt zaproponował polski BGK i stał się największym jego inwestorem.

Po drugie, obok Funduszu we wrześniu 2019 r. z inicjatywy polskiej Giełdy Papierów Wartościowych powstał Indeks giełdowy Trójmorza, formalnie nazwany „Indeks CEEplus”. Jak podaje analiza Instytutu Europy Środkowej, „w skład indeksu wchodzi 114 najbardziej płynnych spółek notowanych na rynkach giełd w Warszawie, Pradze, Budapeszcie, Zagrzebiu i Bukareszcie. Perspektywę dołączenia widzą także giełdy w Bratysławie i Lublanie (...) CEEplus dostarczy zatem miarodajnej wiedzy o potencjale państw Trójmorza. Dotychczas «rozdrobnienie», czyli duża liczba relatywnie niewielkich państw w regionie, nie sprzyjało przyciąganiu kapitału. A jest on potrzebny – zwłaszcza na inwestycje w bardziej innowacyjne, a przez to także bardziej ryzykowne przedsięwzięcia. Za sprawą CEEplus głos giełd z Europy Środkowo-Wschodniej będzie też lepiej słyszalny w debacie na temat rynków kapitałowych w Unii Europejskiej”³².

Biorąc pod uwagę flagowe projekty infrastrukturalne realizowane przez państwa Trójmorza także w ramach polityki spójności Unii Europejskiej, to do 2022 r. państwa zgłosiły w sumie 91 projektów infrastrukturalnych. Warto wymienić tylko te najważniejsze, ujęte w deklaracji z warszawskiego szczytu: gazociąg BRUA łączący poprzez interkonektory Bułgarię, Rumunię, Austrię i Węgry, terminal LNG na wyspie Krk oraz rozbudowany gazoport w Świnoujściu, Rail Baltica, Rail2Sea (linia kolejowa Gdańsk-Konstanca), synchronizacja energii elektrycznej krajów bałtyckich z europejskimi sieciami kontynentalnymi, Via Baltica i Via Carpatia. Do tej listy można dodać zrealizowane i będące w zaawansowanej fazie realizacji: Baltic Pipe (nowo zbudowany kilometrowy gazociąg o długości 900

³² M. Gołębiowska, *Indeks giełdowy państw Inicjatywy Trójmorza walczy o dużą stawkę*, „Komentarze IES” 2020, nr 116 (19), <https://ies.lublin.pl/komentarze/index-gieldowy-panstw-inicjatywy-trojmorza-walczy-o-duza-stawke/> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

km, który umożliwia przesył gazu ze złożeń w Norwegii do Danii oraz Polski, a także państw sąsiednich, zrealizowany przez Energinet i Gaz-System), interkonektor gazowy Polska-Słowacja (wspólny projekt Polski oraz Słowacji realizowany przez polski Gaz-System oraz jego słowacki odpowiednik – Eustream, zapewnia on również Węgrom bezpośredni dostęp do terminala LNG w Świnoujściu), rozbudowa terminali kontenerowych w polskich portach, w tym Baltic Hub w Gdańsku i terminal w Świnoujściu³³, Gazociąg Międzysystemowy Polska-Litwa (projekt, którego stronami są operator polskiego systemu przesyłowego Gaz-System oraz jego litewski odpowiednik – AB Amber Grid), interkonektor z Ukrainą (transgraniczna linia przesyłowa, której celem jest silniejsza konsolidacja rynków gazu oraz zwiększenie bezpieczeństwa i dywersyfikacji dostaw surowca w regionie), Amber Rail Freight Corridor (jego zadaniem jest połączenie słoweńskich portów morskich znajdujących się nad Adriatykiem z portami śródlądowymi na rzece Dunaj na Słowacji oraz Węgrzech), Baltic – Adriatic Corridor (projekt, który zakłada połączenie głównych węzłów – portowych, lotniczych, miejskich, a także innych terminali transportowych przez rozbudowę infrastruktury: drogowej, lotniczej, kolejowej oraz morskiej między Morzem Adriatyckim i Bałtykiem, tzn. pomiędzy Polską, Słowacją, Czechami, Austrią, Słowenią oraz Włochami), Koleje Dużych Prędkości Polska-Ukraina (porozumienie o współpracy w dziedzinie budowy Kolei Dużych Prędkości zostało podpisane przez spółkę Centralny Port Komunikacyjny, CPK, oraz Koleje Ukrainy, Ukrzaliznyca, podczas Railway Direction Days w 2023 r. w Warszawie)³⁴, a wreszcie wspomniane już strategicznie ważne wydarzenie z lutego 2025 r., którym była pełna synchronizacja sieci elektroenergetycznych państw bałtyckich z sieciami europejskimi³⁵.

³³ M. Retman, *Świnoujście będzie niedługo portowym gigantem? Jest przełomowa decyzja w sprawie budowy terminalu kontenerowego*, Forsal, 27 lutego 2025 r., <https://forsal.pl/gospodarka/aktualnosci/artykuly/9732699,swinoujście-bedzie-niedługo-portowym-gigantem-jest-przełomowa-decyzja.html> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

³⁴ Za pomoc w opracowaniu listy dziękuję Panu Tomaszowi Kucharskiemu.

³⁵ Por.: K. Dudzińska, *Synchronizacja sieci elektroenergetycznych państw bałtyckich*, 11 lutego 2025 r., <https://www.pism.pl/publikacje/synchronizacja-sieci-elektroenergetycznych-panstw-baltyckich> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

Ta różnorodna, praktyczna współpraca trójmorska przypomina poniekąd pana Jourdain, który ze zdumieniem stwierdził, że „już przeszło czterdzieści lat mówię prozą, nie mając o tym żywnego pojęcia!”³⁶. My także dynamicznie realizujemy cele Trójmorza, często ich tak nie nazywając. Efekty Inicjatywy są tymczasem w wymiarze praktycznym rzeczywiście strategiczne.

Perspektywy

W kwietniu 2023 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ, przy jednogłównym poparciu wszystkich państw świata, przyjęło rezolucję 77/282 zatytułowaną „Budowanie globalnej odporności i promowanie zrównoważonego rozwoju poprzez regionalne i międzyregionalne połączenia infrastrukturalne”³⁷. Inicjatywa i projekt tej rezolucji to polski pomysł, przy którym współdziałaliśmy na forum ONZ w Nowym Jorku z krajami Trójmorza i partnerami (m.in. Japonią i Salwadorem). Jako ambasador RP przy ONZ w Nowym Jorku miałem ogromną satysfakcję najpierw zgłosić ten pomysł, a następnie wraz z moim zespołem ekspertów³⁸ pisać tekst tej rezolucji i negocjować jej zapisy tak, by powstał dokument, pod którym mogły się podpisać wszystkie państwa świata. Dzięki temu rezolucja, z racji jej konsensualnego przyjęcia, ustanawia nowy globalny język dotyczący kwestii inwestycji w powiązania infrastrukturalne i ich znaczenia dla budowania odporności na kryzysy, takie jak klęski żywiołowe, konflikty zbrojne, pandemie czy polityczne naciski. Głównym celem rezolucji, której tekst jest rozbudowany i zawiera obok paragrafów preambularnych 26 konkretnych paragrafów operacyjnych, odnoszących się do działań państw członkowskich, jest wspieranie działań na rzecz ponadgranicznych powiązań energetycznych, transportowych i telekomunikacyjnych. Rezolucja promuje podejście polegające na połączeniu

³⁶ Molier, *Mieszczanin szlachcicem*, tłum. T. Boy-Żeleński.

³⁷ Tekst rezolucji: *Building global resilience and promoting sustainable development through regional and interregional infrastructure connectivity: resolution*, United Nations Digital Library, <https://digitallibrary.un.org/record/4010473?v=pdf> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

³⁸ Szczególną pracę wykonały Weronika Grabacz i Joanna Skoczek.

rozwoju i bezpieczeństwa. Nie kryliśmy od początku, że inspiracją do jej opracowania była Inicjatywa Trójmorza³⁹.

W Polsce brakuje organów zainteresowanych pracami ONZ, może poza Radą Bezpieczeństwa, dlatego przyjęcie tej rezolucji przeszło niezauważone. Tymczasem na forum organizacji i wśród państw członkowskich z każdego zakątka świata odbiła się ona szerokim echem i przysporzyła nam statusu państwa inicjującego dokumenty międzynarodowe w ważnym obszarze na styku polityki rozwojowej i polityki bezpieczeństwa.

Ta rezolucja zostaje wspomniana dlatego, że wskazuje ona na pierwszy aspekt istotny dla rozważań o przyszłości Inicjatywy Trójmorza. Chodzi mianowicie o jej globalny wymiar i atrakcyjność prezentowanego podejścia: międzypaństwowej, regionalnej współpracy w obszarze infrastrukturalnym jako wzorca budowania bezpieczeństwa rozwojowego. Jest to model rozwojowy, który z sukcesem może być zaadaptowany w innych regionach świata, co już ma miejsce w Ameryce Środkowej, na Dalekim i Bliskim Wschodzie, gdzie podobne inicjatywy są realizowane bądź dyskutowane. Okazuje się, że na świecie jest więcej „Trójmórz”. Tym samym można pokusić się o globalizację modelu trójmorskiego: nadać mu uniwersalny charakter dzięki sprawdzonym rozwiązaniom, a tym samym stworzyć z Inicjatywy jeden z elementów wielostronnej współpracy na świecie. Trójmorze posiada ogromny potencjał nie tylko skierowany do wewnątrz – to znaczy na przyciąganie zainteresowania regionem środkowoeuropejskim w wymiarze inwestycji i potencjału dynamicznego rozwoju, prowadzącego do zwiększania jego konkurencyjności w Europie i na świecie. Inicjatywa ma także istotny potencjał zewnętrzny, skierowany do innych części świata, jako przykład skutecznego i interesującego podejścia do współpracy regionalnej w zakresie strategicznych obszarów rozwojowych z jednoczesnym jasno sprecyzowanym obszarem specjalizacji, który może być postrzegany jako „lewar potencjału”. Przez to pojęcie należy rozumieć obszar, w którym inwestycje przynoszą pozytywne

³⁹ *Rezolucja dotycząca połączeń infrastrukturalnych i bezpieczeństwa przyjęta z inicjatywy Polski*, 26 kwietnia 2023 r., <https://www.gov.pl/web/onz/rezolucja-dotyczaca-polaczen-infrastrukturalnych-i-bezpieczenstwa-przyjeta-z-inicjatywy-polski> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

konsekwencje nie tylko w konkretnej dziedzinie, lecz także przenoszą się na inne polityki państwa i jego pozycji międzynarodowej. Energetyka, transport, telekomunikacja i cyfryzacja bez wątpienia są takimi lewarami potencjału, bo obok gospodarki mają ogromne znaczenie dla kwestii bezpieczeństwa militarnego czy właśnie budowania odporności na rozmaite sytuacje kryzysowe. Aby to było możliwe, Inicjatywa Trójmorza musi w najbliższym czasie sama wykazać się odpornością i nie ulec dwóm potencjalnym zagrożeniom dla jej istnienia.

Pierwszym z nich jest słabość instytucjonalna. Od samego początku istniał opór części krajów członkowskich Inicjatywy do nadania jej bardziej formalnego kształtu instytucjonalnego. Nie podważając wartości samego formatu i gotowości do kontynuowania rozmaitych przedsięwzięć w jego ramach, rozmowy o powołaniu stałego sekretariatu, ustanowienia składek członkowskich na rzecz jego pracy czy innych rodzajów podstaw organizacyjnych zawsze spotykały się z brakiem entuzjazmu. W efekcie jedynymi elementami ładu instytucjonalnego Inicjatywy są formalizacja członkowska i jego kryteriów, ustanowienie kilku wariantów współpracy przez państwa niewchodzące w skład Inicjatywy, powołanie Forum Biznesu czy wreszcie ustanowienie rotacyjnego, jednorocznego przewodnictwa w Trójmorzu. Kraj sprawujący ową prezydencję staje się jednocześnie sekretariatem Inicjatywy i organizuje szczyt oraz forum.

W moim przekonaniu w przyszłości rozwiązania kwestii instytucjonalizacji nie da się uniknąć. Jej brak stanowi barierę efektywnościową w rozwoju Inicjatywy i naraża ją na funkcjonalną niestabilność, która może spowodować jej załamanie przy złej koniunkturze. Ta szczególna, nieformalna struktura Inicjatywy kontrastuje z jej potencjałem politycznym, rozpoznawalnością międzynarodową i zewnętrzną atrakcyjnością. Jednocześnie należy pamiętać, że samo powstanie struktur organizacyjnych nie daje gwarancji rozwoju, o czym świadczą różnego rodzaju formaty regionalne, których działalność sprowadza się w rzeczywistości do aktywności ich sekretariatów⁴⁰.

⁴⁰ Por. działalność Inicjatywy Środkowoeuropejskiej, zrodzonej jako „Pentagonale”, która dzisiaj działa przede wszystkim w oparciu o Sekretariat utrzymywany w dużej mierze przez jej inicjatorów, czyli Włochy.

Drugim poważnym wyzwaniem dla Inicjatywy Trójmorza są oczywiście zawirowania personalno-polityczne w krajach członkowskich. Zakończenie dziesięcioletniej prezydentury Andrzeja Dudy zamyka okres sprawowania urzędów przez wszystkich pierwotnych założycieli Inicjatywy. Na urządach głów państw znajdzie się od drugiej połowy tego roku nowa generacja liderów państw członkowskich. O ile w dużej liczbie krajów kolejni przywódcy kontynuowali linię trójmorską, to przecież nie dzieje się tak wszędzie i nie ma gwarancji, że tak będzie zawsze. Dlatego istotne jest, by podjąć w każdym kraju odrębnie wysiłek przeniesienia kwestii współpracy regionalnej w Trójmorzu do kategorii „racji stanu”, czyli zakresu spraw wyłączonych z bieżącego sporu partyjno-personalnego. Czy to możliwe? Pokażą to najbliższe lata. Kolejny szczyt Inicjatywy zapowiedziany jest na 2026 r. w Chorwacji. Jednocześnie z wymiarem sporu wewnętrznego łączy się problem zawirowań polityki zagranicznej poszczególnych krajów Trójmorza, zagrażających spójności tej Inicjatywy. W dzisiejszym świecie rozmaitych kryzysów, dezinformacji, emocji, a w przypadku naszego regionu – bezpośrednio wystawienia na toczącą się wojnę, polityka poszczególnych krajów poddawana jest ogromnym napięciom, które powodują, że państwa mogą odmiennie postrzegać korzystne dla siebie rozwiązania sytuacji. Inicjatywie Trójmorza grozi więc rozpad bądź zawieszenie nie tylko dlatego, że kolejne pokolenia liderów stracą nią zainteresowanie, lecz także dlatego, że wspólnota naszego regionu ulegnie politycznemu rozpadowi⁴¹.

Tym zagrożeniom należy stawić czoła, leży to w naszym interesie i w naszym zasięgu, tym bardziej, że w czasie ostatniego swojego spotkania z akredytowanym z Polsce korpusiem dyplomatycznym, w styczniu 2025 r., w wystąpieniu będącym niejako przesłaniem na przyszłość, Prezydent Andrzej Duda powiedział, że „w aspekcie wielostronnie korzystnych środkowoeuropejskich relacji gospodarczych, zacieśniania więzów związanych z transportem, łączami teleinformatycznymi, transferem nośników energii, kapitału

⁴¹ O zagrożeniach dla przyszłości Inicjatywy m.in.: Ł. Ogrodnik, J. Pieńkowski, *Jubileuszowy szczyt Inicjatywy Trójmorza*, 5 maja 2025 r., <https://pism.pl/publikacje/jubileuszowy-szczyt-inicjatywy-trojmorza> (dostęp: 10 maja 2025 r.).

i technologii, szczególne nadzieje pokładałam w Inicjatywie Trójmorza – to jest płaszczyźnie współpracy, którą miałem zaszczyt zainicjować w 2015 roku wraz z ówczesną prezydent Chorwacji Kolindą Grabar-Kitarović. W tym roku Polska będzie gospodarzem jubileuszowego 10. Szczytu Inicjatywy Trójmorza. Będzie to okazja, aby podsumować dotychczasowe osiągnięcia w rozwoju tego przedsięwzięcia i oceny jego rosnącego potencjału. Warto przypomnieć, że państwa zrzeszone w Inicjatywie to blisko 150-milionowy rynek pracy i zbytu, rynek konsumentów, stale rozbudowywana infrastruktura transportowa na skrzyżowaniu głównych europejskich szlaków handlowych na osiach północ-południe i wschód-zachód oraz ogromne możliwości inwestycyjne. Strategiczne założenia tego formatu umożliwiły jasne zdefiniowanie polityki bezpieczeństwa energetycznego naszego regionu. Obierając za punkt wyjścia przekonanie, że energia nie jest po prostu kolejnym towarem, ale podstawą naszego bezpieczeństwa i – w ostatecznym rozrachunku także naszej suwerenności, udało nam się zdywersyfikować źródła jej dostaw. Ale, patrząc szerzej, dzięki Inicjatywie Trójmorza już nikt nie ma dziś wątpliwości, że rozwój i zwiększanie połączeń infrastrukturalnych – nie tylko energetycznych, ale też transportowych i cyfrowych – ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa naszego regionu i odporności zamieszkujących go społeczeństw. Tym samym Inicjatywa Trójmorza niesie ze sobą istotne korzyści nie tylko dla jej członków, ale też dla państw pragnących z nią współpracować, a przede wszystkim dla całej Unii Europejskiej, której państwa członkowskie Inicjatywy Trójmorza są immanentną częścią. Format ten ma przed sobą wielką przyszłość⁴².

Na zakończenie warszawskiego Szczytu Inicjatywy Trójmorza Prezydent Andrzej Duda dokonał jej swoistego podsumowania: „Obecnie Trójmorze to 140 projektów priorytetowych, dwa fundusze inwestycyjne i kolejny w fazie projektowej, a także rozbudowana sieć partnerstw oraz wiele inicjatyw oddolnych, obejmujących współpracę regionalną, naukową i gospodarczą. (...) Po dekadzie

⁴² Cyt. za: *Prezydent RP: Bezpieczeństwo Polski jest dla mnie priorytetem*, 15 stycznia 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/prezydent-rp-bezpieczenstwo-polski-jest-dla-mnie-priorytetem,96146> (dostęp: 2 marca 2025 r.).

funkcjonowania tego formatu, Trójmorze umocniło swoją funkcję jako jedno z istotnych narzędzi wzmacniania relacji transatlantycznych zarówno w wymiarze politycznym, jak i gospodarczym. Jednocześnie, jako projekt państw należących do wspólnoty europejskiej, Inicjatywa Trójmorza – również poprzez wspomniane przed chwilą działania na rzecz pogłębiania relacji euroatlantyckich – wzbogaca i wzmacnia Unię Europejską. (...) Jako współtwórca tej inicjatywy oraz Prezydent Rzeczypospolitej, który przez ostatnie dziesięć lat miał zaszczyt współpracować w tym formacie, wyrażam głębokie przekonanie, że Trójmorze w nadchodzących latach będzie nadal umacniało swoją rolę jako napęd rozwoju naszego regionu”⁴³. I niech to pozostanie naszym zobowiązaniem.

Piśmiennictwo

- Bielecki T., *Trójmorze przekonuje do swych prounijnych intencji*, Deutsche Welle, 16 września 2018 r., <https://www.dw.com/pl/tr%C3%B3jmorze-przekonuje-do-swych-prounijnych-intencji/a-45501804> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Brzezińska M., *Inicjatywa Trójmorza w niemieckiej percepcji polityki i strategii budowania wpływu*, „3 Seas Initiative Insight – Alert” 2020, nr 1, Warszawa, Collegium Interethnicum.
- Building global resilience and promoting sustainable development through regional and interregional infrastructure connectivity: resolution*, United Nations Digital Library, <https://digitallibrary.un.org/record/4010473?v=pdf> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Completing Europe – From the North-South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union*, Atlantic Council, 21 listopada 2014 r., <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/>

⁴³ Cyt. za: Prezydent RP: Życzę Przywódcom państw Trójmorza powodzenia w rozwijaniu tej inicjatywy, 29 kwietnia 2025 r., <https://www.rprezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/konferencja-trojmorze,100979> (dostęp: 10 maja 2025 r.).

- completing-europe-from-the-north-south-corridor-to-energy-transportation-and-telecommunications-union (dostęp: 1 marca 2025 r.).
- Duda A., *Europa Środkowa – wspólnota aspiracji*, „Wszystko Co Najważniejsze” 2021, nr 26.
- Duda A., wystąpienie na konferencji „Suwerenność, solidarność, bezpieczeństwo. Lech Kaczyński a Europa Środkowa i Wschodnia”, Warszawa 2015.
- Dudzińska K., *Synchronizacja sieci elektroenergetycznych państw bałtyckich*, 11 lutego 2025 r., <https://www.pism.pl/publikacje/synchronizacja-sieci-elektroenergetycznych-panstw-baltyckich> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Gołębiowska M., *Indeks giełdowy państw Inicjatywy Trójmorza walczy o dużą stawkę*, „Komentarze IEŚ” 2020, nr 116 (19), <https://ies.lublin.pl/komentarze/indeks-gieldowy-panstw-inicjatywy-trojmorza-walczy-o-duza-stawke/> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Jakóbowski J., Popławski K., *W kierunku budowy bliższych powiązań. Trójmorze jako obszar gospodarczy*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2020.
- Juncker: *W pełni popieram Inicjatywę Trójmorza*, Forsal, 20 lutego 2019 r., <https://forsal.pl/swiat/unia-europejska/artykuly/7465361,juncker-w-peelni-popieram-inicjatywe-trojmorza.html> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Inicjatywa Trójmorza „złapała wiatr w żagle”*, 6 czerwca 2019 r., <https://tvn24.pl/swiat/slowenia-szczyt-trojmorza-ra942556-ls2294613> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Lachert J., *Japonia będzie partnerem Trójmorza. Bezpieczeństwo przede wszystkim*, Wirtualny Nowy Przemysł, 11 kwietnia 2024 r., <https://www.wnp.pl/rynki/japonia-bedzie-partnerem-trojmorza-bezpieczenstwo-przede-wszystkim,823917.html> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Mackinder H.J., *Demokratyczne ideały a rzeczywistość*, Wyd. Zona Zero, Warszawa 2019 (wydanie oryginalne 1919).
- Mazurkiewicz P., *Oddychać dwoma płucami, Tożsamość Europy Środkowej*, w: tegoż, *Europa jako Kinder niespodzianka*, Wyd. OMP, Kraków 2017.
- Molier, *Mieszczanin szlachcicem*, tłum. T. Boy-Zeleński.
- Ogrodnik Ł., Pieńkowski J., *Jubileuszowy szczyt Inicjatywy Trójmorza*, 5 maja 2025 r., <https://pism.pl/publikacje/jubileuszowy-szczyt-inicjatywy-trojmorza> (dostęp: 10 maja 2025 r.).

- Orzelska-Strączek A., Ukielski P., *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, ISP PAN, Warszawa 2020.
- Popławski K., *Do gry wchodzi Grecja, liczy na nią Ukraina. Inicjatywa Trójmorza to dla regionu wielka szansa*, Klub Jagielloński, 8 maja 2024 r., <https://klubjagiellonski.pl/2024/05/08/do-gry-wchodzi-grecja-liczy-na-nia-ukraina-inicjatywa-trojmorza-to-dla-regionu-wielka-szansa/> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Prezydent RP: *Bezpieczeństwo Polski jest dla mnie priorytetem*, 15 stycznia 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/prezydent-rp-bezpieczenstwo-polski-jest-dla-mnie-priorytetem,96146> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Prezydent RP: *Życzę Przywódcom państw Trójmorza powodzenia w rozwijaniu tej inicjatywy*, 29 kwietnia 2025 r., <https://www.rprezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/konferencja-trojmorze,100979> (dostęp: 10 maja 2025 r.).
- Retman M., *Swinoujście będzie niedługo portowym gigantem? Jest przełomowa decyzja w sprawie budowy terminalu kontenerowego*, Forsal, 27 lutego 2025 r., <https://forsal.pl/gospodarka/aktualnosci/artykuly/9732699,swinoujscie-bedzie-niedlugo-portowym-gigantem-jest-przelomowa-decyzja.html> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Rezolucja dotycząca połączeń infrastrukturalnych i bezpieczeństwa przyjęta z inicjatywy Polski*, 26 kwietnia 2023 r., <https://www.gov.pl/web/onz/rezolucja-dotyczaca-polaczen-infrastrukturalnych-i-bezpieczenstwa-przyjeta-z-inicjatywy-polski> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Roszkowski W., *Orzeł, lew i krzyż. Historia i kultura krajów Trójmorza*, Biały Kruk, Kraków 2022/2023.
- Rumiński K., *Japonia wobec Trójmorza – perspektywy współpracy*, Raport Ośrodka Badań Azji Centrum Badań nad Bezpieczeństwem Akademii Sztuki Wojennej, Warszawa 2021.
- Ruszkowski J., *Źródła zróżnicowanej integracji europejskiej*, „Przegląd Europejski” 2024, nr 3.
- Sosnowska J., *Hetman Chrystusa. Biografia św. Jana Pawła II*, t. I–IV, Biały Kruk, Kraków 2018–2020.

- Spotkanie prezydenta Andrzeja Dudy z prezydent Chorwacji*, 8 września 2015 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-krajowe/spotkanie-prezydenta-andrzeja-dudy-z-prezydent-chorwacji,2268> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Szczerski K., *Europa Karpat w kontekście Inicjatywy Trójmorza – ścieżki ku nowej definicji Europy Środkowej*, w: Pomorski J., Surmacz B. (red.), *Europa Karpat – budowanie marki. Od teorii do praktyki*, Wyd. IEŚ, Lublin 2023.
- Szczerski K., *Polska w Europie: doktryna asa trefl*, „Reczy Wspólne” 2011, nr 3 (5).
- Szczerski K., Sprawozdanie stenograficzne z 11. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 29 marca 2012 r. (drugi dzień obrad).
- Szczerski K., *Zadania polityki środkowoeuropejskiej*, w: Paruch W. (red.), *Europa Karpat. Rzecz o współpracy*, Wyd. Sejmowe, Warszawa 2017.
- Szczyt Trójmorza z udziałem prezydenta USA*, 6 lipca 2017 r., <https://t.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/szczyt-trojmorza-z-udzialem-prezydenta-usa-plen,648> (dostęp: 2 marca 2025 r.).
- Wspólna Deklaracja 10. szczytu Inicjatywy Trójmorza, Warszawa, 29 kwietnia 2025 r.*, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wspolna-deklaracja-10-szczytu-inicjatywy-trojmorza,100878> (dostęp: 10 maja 2025 r.).
- Wystąpienie Prezydenta RP na spotkaniu noworocznym z Korpusem Dyplomatycznym*, 11 stycznia 2018 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-na-spotkaniu-noworocznym-z-korpusem-dyplomatycznym,3559> (dostęp: 1 marca 2025 r.).
- Wystąpienie Prezydenta RP otwierające sesję plenarną 10. Szczytu Inicjatywy Trójmorza*, 29 kwietnia 2025 r., <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wystapienie-prezydenta-rp-otwierajace-sesje-plenarna-10-szczytu-inicjatywy-trojmorza,100913> (dostęp: 10 maja 2025 r.).
- Zenderowski R., *Geopolityka Trójmorza. Przestrzeń – historia – dawne idee i współczesne koncepcje*, Wydawnictwo Collegium Inherethnicum, Warszawa 2021.

Zielińska-Głębocka A., *Dynamika Unii Europejskiej w świetle teorii integracji*, „Studia Europejskie” 1999, nr 3.

Zhigao H., *America's Return to Central and Eastern Europe and its Implications*, „China International Studies” maj/czerwiec 2020, nr 82.

Copyright (c) 2025 Krzysztof Szczerski.

 0000-0002-5028-1627, krzysztof.szczerski@uj.edu.pl

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share-Alike 4.0 International License.

DOI:10.59800/bn/208631